परुच्छेपो दैवोदासिः। इन्द्रः, ६ (१ अर्धर्चस्य) इन्द्रापर्वतौ। अत्यष्टिः।

त्वया॑ व॒यं म॑घव॒न्पूर्व्ये॒ धन॒ इन्द्र॑त्वोताः सासह्याम पृतन्य॒तो व॑नु॒याम॑ वनुष्य॒तः। नेदि॑ष्ठे अ॒स्मिन्नह॒न्यधि॑ वोचा॒ नु सु॑न्व॒ते। अ॒स्मिन्य॒ज्ञे वि च॑येमा॒ भरे॑ कृ॒तं वा॑ज॒यन्तो॒ भरे॑ कृ॒तम्॥

१.१३२.०१

मघवन्- संपद्वन्निन्द्र। पूर्व्ये धने- अस्माकं पूर्व्यायां सम्पदि प्राप्तव्यायाम्। इन्द्रत्वोताः- त्वद्रक्षिताः। वयम्। त्वया- भवता। पृतन्यतः- युद्धकामान् वृत्रादिविरोधिनः। सासह्याम- अभिभवेम। वनुष्यतः- संभजमानान्। वनुयाम- संभजेम। अस्मिन्नहनि- एतस्मिन् दिने। सुन्वते- रसनिष्पादकाय मे। नेदिष्ठे- समीपे। नु- क्षिप्रम्। अधि वोच- उपदिश। वाजयन्तः- सम्पत्कामा वयम्। भरे- सम्पदां निर्वाहे। कृतम्- भवत्कृतम्। अस्मिन्- एतस्मिन्। यज्ञे- उपासने। वि चयेम- विचिनुयाम ॥१॥

स्व॒र्जेषे भर॑ आ॒प्रस्य॒ वक्म॑न्युष॒र्बुधः॒ स्वस्मि॒न्नञ्जसि क्रा॒णस्य॒ स्वस्मि॒न्नञ्जसि। अह॒न्निन्द्रो॒ यथा॑ वि॒दे शी॒र्ष्णाशी॑र्ष्णोप॒वाच्यः॑। अ॒स्म॒त्रा ते॑ स॒ध्र्यक्सन्तु रा॒तयो॑ भ॒द्रा भ॒द्रस्य॑ रा॒तयः॑॥

१.१३२.०२

स्वर्जेषे भरे- ज्योतिर्लोकप्राप्तिसाधनभूततपोनिर्वाहे। आप्रस्य- व्याप्तस्येन्द्रस्य। वक्मन्- मार्गे गच्छतः। उषर्बुधः- ज्ञानोदये बुध्यमानस्य। स्वस्मिन्नञ्जसि- आत्मप्रकटने आत्मदर्शने इति भावः। क्राणस्य- प्रवृत्तस्य। इन्द्रः- परमेश्वरः। अहिम्- बिलस्थसर्पवदप्रज्ञास्थाने स्थितमात्मावरणशक्तिम्। अहन्- अहनत्। विदे यथा- ज्ञानिने यथा तथा। शीर्ष्णाशीर्ष्णोपवाच्यः-

Dr. Rangaji

मूर्ध्ना स्तुत्य इन्द्रः। भद्रस्य- अभ्युदयपरस्य। ते- भवतः। भद्राः- अभ्युदयपराणि। रातयः- दानानि। सध्र्यक्- एकोद्योगेन। अस्मत्रा- अस्मास्वेव। सन्तु- भवन्तु ॥२॥

तत्तु प्रयः प्रत्नथा ते शुशुक्वनं यस्मिन्यज्ञे वारमकृण्वत क्षयमृतस्य वारसि क्षयम्। वि तद्वोचेरध द्वितान्तः पश्यन्ति रश्मिभिः। स घा विदे अन्विन्द्रो गवेषणो बन्धुक्षिद्भ्यो गवेषणः॥ १.१३२.०३

ते- भवतः। शुशुक्वानम्- दीप्तिमन्तम्। तत्। प्रयः- हव्यम्। प्रत्नथा- प्राचीनकाले यथा तथा इदानीमपि भवतु। यस्मिन्। यज्ञे - पूजायां लोकसङ्ग्रहे तथा दाने। वारम्- उत्तमम्। क्षयम्- स्थानम्। अकृण्वत- उपासका अकुर्वन्। ऋतस्य- यस्मिन् यज्ञे प्रकृतिनियतिभूतसत्यस्य। क्षयम्- स्थानम्। वाः असि- वृतवानसि। तत्। वि- विशेषेण। वोचेः- ब्रूहि। रश्मिभिः- चित्किरणसमूहैः। द्वितान्तः- अभ्युदयनिःश्रेयसरूपयोर्धर्मयोरन्तः। पश्यन्ति। सः- असौ। इन्द्रः। घा- खलु। बन्धुक्षिद्भ्यः- तस्य बन्धुभावं गतेभ्य उपासकेभ्यः। गवेषणः- जिज्ञासुः। अनु विदे- अनुविन्दति ॥३॥

नू इत्था ते पूर्वथा च प्रवाच्यं यदङ्गिरोभ्योऽवृणोरप व्रजमिन्द्र शिक्षन्नप व्रजम्। ऐभ्यः समान्या दिशास्मभ्यं जेषि योत्सि च। सुन्वद्भ्यो रन्धया कं चिदव्रतं हृणायन्तं चिदव्रतम्॥ १.१३२.०४

नु- क्षिप्रम्। इत्था- इत्थम्। ते- भवतो वीर्यम्। पूर्वथा- पूर्वकाले यथा तथा। च- इदानीमपि। प्रवाच्यम्- स्तुत्यम्। इन्द्र- परमेश्वर। व्रजम्- चिद्रश्मिसमूहम्। अङ्गिरोभ्यः- अङ्गनशीलेभ्य उपासकेभ्यः। शिक्षन्- शिक्षयन्। अपावृणोः- उद्घाटितवानसि। एभ्यः- एतेभ्यः। समान्या दिशा- उक्तरीत्या। अस्मभ्यम्- अस्मदर्थमपि। योत्सि- युद्ध्यस्व। जेषि च- आवरणशक्तीर्जहि।

Dr. Rangaji

हृणायन्तम्- रुष्टम्। हृणीङ् रोषे। अव्रतम्- प्रकृतिनियतिविरोधिनम्। चित्- एव। सुन्वद्भ्यः- रसनिष्पादकेभ्यः। रन्धय- नाशय ॥४॥

सं यज्जनान्क्रतुभिः शूर ईक्षयद्धने हिते तरुषन्त श्रवस्यवः प्र यक्षन्त श्रवस्यवः। तस्मा आयुः प्रजावदिद्बाधे अर्चन्त्योजसा। इन्द्र ओक्यं दिधिषन्त धीतयो देवाँ अच्छा न धीतयः॥ १.१३२.०५

यत्- यदा। हिते- शोभनायाम्। धने- सम्पदि प्राप्तव्यायाम्। जनान्- उपासकान्। शूर- इन्द्र। क्रतुभिः- प्रज्ञाभिः। सम्- सम्यक्। ईक्षत्- अनुग्रहबुद्ध्या पश्यति। तदा। श्रवस्यवः- चिदाकाशस्थमन्त्रश्रवणोपलक्षिताध्यात्मानुभूतिकामाः। तरुषन्त- क्लेशमन्तरायं वा तरन्ति। प्र- प्रकर्षेण। यक्षन्त- यजन्ति। तस्मै- उपासकाय। प्रजावत्- सन्ततिसंपन्नम्। आयुः- आयुर्वर्धते। अथवा। तस्मै- इन्द्राय। प्रजावत्- सन्ततिसंपन्नम्। आयुः- स्वजीवनमुपासकेन समर्प्यते। विबाधे- अन्तरायैर्विशेषेण बाधितः सन्। ओजसा- स्वसङ्कल्पबलेन तानविगणय्य। अर्चन्ति- अन्तरायतरणार्थमिन्द्र त्वां पूजयन्ति। इन्द्र- परमेश्वर। देवान्- द्योतनशक्तीः। अच्छ- अभिलक्ष्य। धीतयः- धारणाः। न- इव। ओक्यम्- त्वत्सदनम्। धीतयः- अस्मद्धारणाः। दिधिषन्त- धारयन्ति ॥५॥

युवं तमिन्द्रापर्वता पुरोयुधा यो नः पृतन्यादप तंतमिद्धतं वज्रेण तंतमिद्धतम्। दूरे चत्ताय च्छन्त्सद्गहनं यदिनक्षत्। अस्माकं शत्रून्परि शूर विश्वतो दर्मा दर्षीष्ट विश्वतः॥ १.१३२.०६

पुरोयुधा- अस्माकं पुरोगामिनौ योद्धारौ। इन्द्रपर्वता- इन्द्रपर्वतौ। पर्वतः पर्ववान् मेघो गिरिर्वा जडप्रतीकः। सोपि श्रुतौ देवः। श्रुतौ जडोपलक्षितशरीरस्यापि मुख्यत्त्वं पूज्यत्त्वं तस्माद्देवतात्त्वमस्ति चैतन्यरसस्य कोश उपलब्धिस्थानमिति कारणात्। तस्य स्थैर्यगुणत्त्वाच्च।

Dr. Rangaji

तदीशनशील इन्द्रः। युवम्- युवाम्। यः। नः- अस्माभिः। पृतन्यत्- योद्धुमिच्छति। तंतमित्- तं सर्वमपि। वज्रेण- स्वायुधेन। हतम्- नाशयतम्। दूरे। चत्ताय- नष्टं धेनूपलक्षितचिद्रश्मिम्। च्छंत्सत्- प्राप्तुमिन्द्रश्च्छन्दयति। यत्- तदर्थम्। गहनम्- गम्भीरं गूढं निबिडं प्रदेशम्। इनक्षत्- अगमत्। नक्ष गतौ। अस्माकम्- नः। शत्रून्- अन्तरायभूतान् चिद्रश्मिबन्धकान्। परि- परितः। विश्वतः- सर्वतः। शूर- कुशल। दर्मा- दारकः सन्। दर्षीष्ट- दारयसि ॥६॥

Dr. Rangaji